

УДК 33.338.330.3

Панасейко С.І.

*аспірант кафедри економіки підприємства
та економічної теорії**Бердянського державного педагогічного університету***ДЕРЖАВНА ПІДТРИМКА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ВИРОБНИЦТВА****STATE SUPPORT OF AGRICULTURAL PRODUCTION****АНОТАЦІЯ**

Статтю присвячено дослідженню форм і методів державної підтримки сільськогосподарських підприємств України, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності. Дослідження економічних аспектів державного регулювання, можливості її вдосконалення та напрями спрямовано на вирішення актуальних проблем розвитку сільськогосподарського виробництва.

Ключові слова: державне регулювання, державна підтримка, сільськогосподарське виробництво, сільськогосподарські підприємства, конкурентоспроможність, конкурентоздатність, інвестиції, імпорт, експорт.

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена исследованию форм и методов государственной поддержки сельскохозяйственных предприятий Украины, направленных на повышение их конкурентоспособности. Исследование экономических аспектов государственного регулирования, возможности ее совершенствования и направления направлены на решение актуальных проблем развития сельскохозяйственного производства.

Ключевые слова: государственное регулирование, государственная поддержка, сельскохозяйственное производство, сельскохозяйственные предприятия, конкурентоспособность, конкурентоспособность, инвестиции, импорт, экспорт.

ANNOTATION

The article investigates the forms and methods of state farm support Ukraine's efforts to increase their competitiveness. The studies the economic aspects of state regulation, possibilities of its improvement and aimed direction to solving actual problems of agricultural production development.

Keywords: government regulation, state aid, agricultural production, agricultural enterprises, competitiveness, competitiveness, investment, import, export.

Постановка проблеми. Основою життєдіяльності людей у світі є сільськогосподарське виробництво. Також це одна з небагатьох галузей народного господарства, яка забезпечує позитивне сальдо у зовнішньоекономічній діяльності в умовах фінансово-економічної кризи. Зернові культури експлуатуються в більш як 50 країн світу. За експортом зернових Україна – третя у світі, за даними Всесвітньої продовольчої програми ООН, весь ресурсний потенціал сільськогосподарства України може нагодувати 300 млн. людей з числа більше 1 млрд. голодуючих в усьому світі. За таких умов державна підтримка сільськогосподарської продукції має економічне, політичне і міжнародне значення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення ефективної державної підтримки сільськогосподарських підприємств постійно перебувають в центрі уваги вітчизняних вчених, таких як Антонов А.В., Горлачук В.В., Жаліло Я.А., Кузняк Б.Я., Кузьменко О.Б.,

Лупенко Ю.О., Месель-Веселяк В.Я., Мозгова М.В., Русан В.І., Сахаров О.В., Семенчук І.М., Собкевич О.В., Юрченко А.С. та ін.

Мета статті полягає у дослідженні методів державної підтримки сільськогосподарських підприємств України, спрямованих на підвищення їх конкурентоспроможності, та обґрунтованні концептуального підходу до формування системи державного регулювання сільськогосподарського виробництва.

Виклад основного матеріалу дослідження. Державна підтримка сільськогосподарського виробництва у сучасній науковій літературі визначається як здійснення помірного впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання та кон'юнктуру ринку з метою забезпечення ефективного функціонування ринкового механізму, вирішення соціальних та виробничих проблем.

Основна складова безпеки людини – це впевненість у продовольчій безпеці, яку можна пояснити соціально-економічним та екологічним станом держави, при якому всі її громадяни стабільно та гарантовано забезпечені продовольством у необхідній кількості та відповідної якості. На сьогоднішній день виробництво країни здатне задовольнити всі внутрішні потреби громадян у продовольстві приблизно на 50% [5]. Але для того щоб в повній мірі задовольнити потреби населення, як потребує продовольча безпека країни, імпорт продукції харчування має не перебільшувати 18–35%.

Сільське господарство має цілковиту перспективу стати осередком зростання національної економіки. Індекс продукції сільськогосподарства України, відповідно до Держкомстату України, за станом на березень 2013 р. становить 105,8%, зважаючи на масштабність цієї галузі, аграрний сектор формує 17–18% валового внутрішнього продукту [1].

Сучасна система моніторингу, на яку покладається завдання визначення фактичного стану шляхом запровадження показників, збору, обробки та аналізу інформації про розвиток ситуації, прогнозування внутрішніх і зовнішніх загроз продовольчій безпеці та визначення механізму оперативного реагування на них, вимагає вдосконалення, адже саме вона призначена для об'єктивної оцінки ступеня самозабезпеченості продовольством [1]. Одним із індикаторів, що характеризує продовольчу безпеку

держави, є показник забезпечення раціональної норми споживання населенням України основних продуктів харчування (рис. 1).

Рис. 1. Рівень забезпечення основних продуктів харчування населенням України відносно раціональної норми споживання

Продовж останніх двох років споживання продуктів харчування населенням України більшості основних видів продукції було вищим від раціональних норм, насамперед це стосується: хліба, цукру, картоплі, споживання яких перевищило раціональну норму на 1–9%. Але таке перевищення норми зазначених видів продовольства є свідченням незбалансованості харчування населення, яке намагається забезпечити особисті енергетичні потреби за рахунок економії більш доступними продуктами. Відштовхуючись від показників рис. 1, можна виділити, що у 2012 р. зменшилося фактичне споживання м'яса, молока та риби населенням України, незважаючи на його неспівпадінням з раціональними нормами, а саме молока й молокопродуктів – на 33%, плодів, ягід і винограду – на 52,8%, м'яса й м'ясопродуктів – на 15,8%, риби та рибопродуктів – на 33%. Зміна обсягів споживання основних видів продуктів харчування у першу чергу пов'язана з рівнем цін на них [1].

При умові низької платоспроможності населення та зростаючих цін на продовольство виробники шукають вихід для підвищення продуктивності, необхідної для стабілізації цін на продовольство та забезпечення достатніх обсягів виробництва [8]. Неспроможність сільськогосподарського виробництва задовольнити потреби населення продуктами харчування сприяє зростанню їх імпорту [6] (рис. 2).

Отже, спираючись на показники (рис. 2), можна побачити тенденцію до зростання імпорту продуктів рослинного походження. Порівнявши показники 2008 та 2012 рр., обсяг імпорту збільшився з 617,7 млн. дол. США до 1 306,6, тобто у 2,1 рази. Враховуючи те, що у 2013 р. валовий збір зернових культур становив 42,8 млн. т, що на 10–12 млн. т (20–30%) менше, ніж у попередньому році, можна зробити висновок, що неповна достатність запасів зерна у державних ресурсах [6].

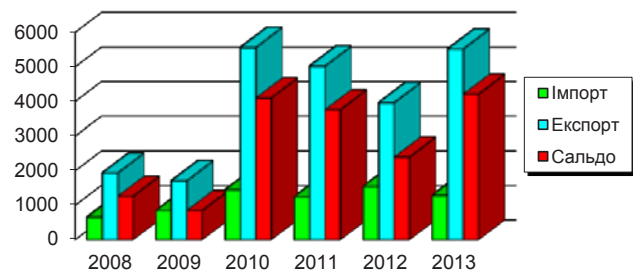

Рис. 2. Баланс продуктів рослинного походження, динаміка імпорту-експорту

Щодо експортної діяльності сільськогосподарського сектору економіки, вона має тенденцію до поступового зростання, незважаючи на значні труднощі в розвитку агропромислового комплексу України. Лідером загальних обсягів експорту має продукція рослинництва – 8,1%. Перш за все це зернові культури, насіння і плоди олійних рослин. У 2013 р. Україна увійшла до трійки світових лідерів за експортом зерна. Проте негативним фактором є те, що при ефективному господарюванні в агропромисловому секторі продукція вітчизняного сільськогосподарства характеризується низьким рівнем обробки та низькою доданою вартістю, а в імпорті – протилежна ситуація. Це показує проблему низької конкурентоспроможності та нерозвиненості переробної промисловості України, що спричиняє сировинну орієнтацію вітчизняного експорту в аграрному секторі та необхідність імпорту готової продукції, яка могла б потенційно вироблятися в Україні та експортуватися в інші країни [2].

Не менш важливу роль у розв'язанні продовольчої проблеми відіграє тваринництво. Саме від рівня його розвитку залежить забезпеченість продовольчого ринку висококалорійними продуктами харчування – м'ясом, молочними продуктами, яйцями тощо. Виробництво у сфері тваринництва дає сировину для харчової та легкої промисловості (м'ясо, молоко, шкіра, віск, пух тощо), а також для виробництва лікувальних препаратів. Але на відміну від світових лідерів з експорту м'ясних продуктів вітчизняні виробники не здатні конкурувати та задовольнити потреби споживача [7].

Таким чином, спостерігається стійка тенденція до імпортування значної кількості м'ясної продукції. Проаналізувавши дані, можна зробити висновок, що зростання імпорту призводить до занепаду сільського господарства.

Багато вітчизняних продовольчих товарів виробляють з імпоротної сировини (рис. 3). Посилаючись на дослідження Мінагрополітики України, експерти вже вбачають загрозу виникнення продовольчої кризи. Як правило приховуються справжні обсяги імпорту, не враховується «сірий» імпорт, тому складно визначити реальну ситуацію з виникнення кризи.

Використання потенціалу сільськогосподарських тварин є далеко не повним – не більш 40%

від потенційної продуктивності. Щоб отримати високого результату, потрібно утворити відповідну кормову базу, чітко розробити державну політику, спрямуватися на підтримку власного виробника, створити сприятливі умови для зменшення його витрат та покращення якості продукції, щоб успішно протистояти імпорту з розвинутих країн світу [7]. Основна частина імпортування м'ясної продукції є несвіжою та дешевою. Так, ми бачимо, що свинина становить 52% від усієї частки імпорту, тоді як харчові субпродукти становлять лише 1%. Масштаб такого імпорту залишив значний відбиток на державному виробництві. Яловичина і телятина зазнали зменшення виробництва у 4,9 рази, свинина – у 2,24 рази, а м'ясо птиці збільшилося в 1,4 рази. Всі ці сировини використовують у виробництві вітчизняних ковбасних виробів та т. ін.

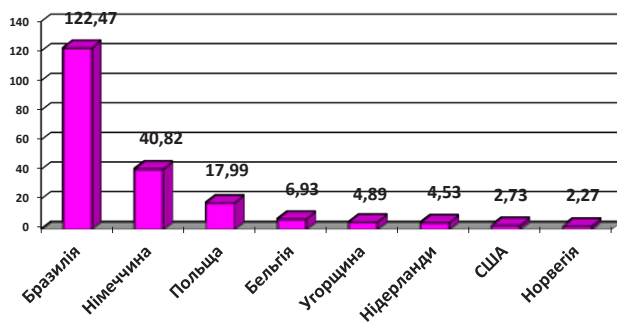

Рис. 3. Імпорт свинини в Україну у 2013 р., тис. т

Питання щодо залучення прямих іноземних інвестицій у сільське господарство носить на сьогодні суперечливий характер. З одного боку, залучення прямих іноземних інвестицій є вагомим кроком до підвищення економічної ситуації в країні, а з іншого – це призводить до відтоку капіталу за кордон та знижує конкурентоспроможність вітчизняного товаровиробника.

За даними Державної служби статистики України, обсяг сільського господарства у загальному секторі економіки складає 1/8 ВВП, таким чином, необхідно модернізувати механізми роботи аграрного сектору економіки.

В розвиток підприємств сільського, лісового та рибного господарства в 2013 р. вкладено 839,3 млн. дол. США прямих іноземних інвестицій, що становить 1,4% загального обсягу прямих іноземних інвестицій в Україні.

Для іноземних інвесторів більш привабливою залишається харчова промисловість. За даними Державної служби статистики України, обсяг прямих іноземних інвестицій у підприємствах з виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів в 2013 р. становив 5,7% від всіх прямих іноземних інвестицій в Україні.

Важливу роль в сільському господарстві України відіграють як внутрішні, так і зовнішні чинники: нестабільна валюта веде до зростання витрат аграріїв. А попереду посівна кампанія 2015 р., та ціни на паливно-мастильні матеріали сильно прив'язані до курсу долара.

Тому всі витрати як на закупівлю палива, так і на проведення посівних робіт необхідно сплатити – або сільгоспвиробникам, або державі. І в тому чи в іншому випадку розплачуватися за кінцевий результаті буде споживач.

Аграрний сектор є однією із важливіших галузей української національної економіки, яка забезпечує продовольчу безпеку та продовольчу незалежність нашої держави, дає значній частині сільського населення робочі місця. При тому, що аграрний сектор забезпечує близько 60% фонду споживання населення, займає друге місце серед секторів економіки у товарній структурі експорту і залишається практично єдиною галуззю, яка багато років поспіль забезпечує позитивне зовнішньоторговельне сальдо, економічні можливості його використовуються не повністю. Тому для його процвітання потрібно вирішити багато проблем і докласти великих зусиль. Незважаючи на проблеми, які притаманні сучасному етапу розвитку сільськогосподарського виробництва, Україна має розвивати виробничі потужності сільського господарства, щоб у найближчі роки сільськогосподарська продукція могла вийти на світовий ринок і конкурувати з продукцією інших розвинутих країн світу.

Висновки. Для вітчизняного сільського господарства необхідне забезпечення подальшого розвитку, потрібно монополізувати вітчизняний ринок та збільшити обсяги експорту. Це можливо при введених податкових пільг, субвенцій та субсидій підприємствам-початківцям. При допомозі грошових видатків, як з боку державного бюджету, так із місцевих, можна знизити витрати сільськогосподарських підприємств і сконцентрувати свою діяльність на збільшення обсягів виробництва та вихід на зарубіжні господарські ринки.

Існуючий в країні механізм державної підтримки не відповідає в повній мірі вимогам світових організацій і потребує перегляду основних принципів його формування. Ефективність державної підтримки залишається низькою, тоді як її обсяги постійно зростають. На перспективу слід відмовитись від застосування підтримки неефективного господарювання та технічно відсталого виробництва. Першочергово фінансувати слід ті програми, де може бути отримано ефект у короткостроковій перспективі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гасуха Л. Розвиток агропромислового комплексу як основа гарантування продовольчої безпеки держави / Л. Гасуха // Економіст. – 2012. – № 9. – С. 44–46.
2. Крупін В.Є. Аспекти формування продовольчої безпеки України / В.Є. Крупін, Я.Я. Пушак // Економічні інформації. – 2012. – № 47. – С. 70–80.
3. Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 р.: Постанова КМУ від 19.09.2007 р. № 1158. (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 1390 від 28.12.2011 р.) [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1158-2007-%D0%BF>.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV (редакція від 16.10.2012 р. № 5460-VI) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/40-15/>.
 5. Пушак Я.Я. Продовольча безпека та шляхи її забезпечення / Я.Я. Пушак // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – № 33. – С. 110–114.
 6. Статистичні дані Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
 7. Шлапак О.В. Продовольча безпека і роль тваринництва в її забезпеченні / О.В. Шлапак // Економіка України. – 2012. – № 12. – С. 83–91.
 8. Шляхи ринкового підвищення продовольчої безпеки України // Бізнесінформ. – 2011. – № 7 (1). – С. 73–77.